

11. Валігура О. Р. Когнітивні та комунікативно-прагматичні аспекти дослідження фонетичної інтерференції в англійському мовленні українців [Електронний ресурс] / О. Р. Валігура // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: наук. журнал. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – № 9. – С. 96–102. – Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3039/1/Valigura.pdf> (дата звернення: 24.11.2016). – Назва з екрану.

12. Дячук Н. В. Психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності перекладача [Електронний ресурс] / Н. В. Дячук // Сучасні лінгвістичні студії XXI століття : тези доповідей всеукраїнської науково-практичної заочної конференції. – Житомир, 2015. – С. 26–29. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/17975/1/%D0%94%D1%8F%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 24.11.2016). – Назва з екрану.

13. Дячук Н. В. До проблем дослідження художнього тексту у психолінгвістиці [Електронний ресурс] / Н. В. Дячук // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. пр. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – Вип. 10. – С. 241–243 – Режим доступу : [file:///C:/Users/admin/Downloads/apftp_2016_10\(1\)_51.pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/apftp_2016_10(1)_51.pdf) (дата звернення: 18.11.2016). – Назва з екрану.

Кульчицька Н. О. Особливості явища інтерференції в процесі навчання англійської мови як другої іноземної у філологічному ВНЗі [Електронний ресурс] / Н. О. Кульчицька // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – Вип. 3. – С. 241–246. – Режим доступу: <http://vishwaraya.org/index.php?do=static&page=interferential-peculiarities> (дата звернення: 24.11.2016). – Назва з екрану.

УДК 378.015.31: [316.72:005.336.2]

І. В. Волкова,

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького, м. Мелітополь

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Стаття присвячена комплексному вивченню проблеми міжкультурної компетентності в контексті загальної теорії міжкультурної комунікації. Обґрунтовано основні підходи до визначення змісту понять «компетентність» та «компетенція», з'ясовано спільне та відмінне в їх інтерпретації. На основі проведеного аналізу виокремлено різноманітні види компетентності, серед яких особлива увага приділяється визначенню міжкультурної компетентності. Цей вид компетентності схарактеризовано як сукупність знань, умінь та навичок, за допомогою яких суб'єкт комунікації отримує здатність ефективно взаємодіяти з представниками чужих культур. Встановлено, що найбільш успішною стратегією міжкультурної компетентності є інтеграція – збереження власної культурної ідентичності поряд з оволодінням культурою інших народів.

Ключові слова: компетентність, компетенція, міжкультурна компетентність, міжкультурна комунікація, інтеграція.

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье рассматривается сущность понятия компетентность и компетенция. На основе данного анализа выделяются различные виды компетентности, из которых автор особое внимание уделяет рассмотрению межкультурной компетентности. При этом автор на только подробную характеристику этого вида компетентности, но и показывает ее социокультурное значение в современном диалоге культур.

Ключевые слова: компетентность и компетенция, межкультурная компетентность, межкультурная коммуникация, интеграция.

NOTIONAL AND STRUCTURAL COMPONENTS OF INTERCULTURAL COMPETENCE

The article is devoted to complex study of the problem of intercultural competence in the context of general theory of intercultural communication. The author has substantiated the main approaches in order to define the content of such concepts as «competence» and «competency», and has determined common and different features in their interpretation. Based on the analysis that was carried out, there have been specified various kinds of competence, among which special attention is given to defining intercultural competence. This kind of competence is characterized as a combination of knowledge, abilities and skills by which the subject of communication obtains an ability to interact effectively with representatives of other cultures. It has been determined that the most successful strategy of intercultural competence is integration, that is preservation of native cultural identity together with mastering the culture of other nations.

Intercultural communication is interaction of persons, groups or organizations belonging to different cultures. At this, the crucial importance is given to cultural differences, the ability to perceive, understand and consider them properly in the process of communication. Since the main task and sense of any communicative process is the desire to be understood by your partner that foresees the necessity to transmit one's own information, knowledge and experience as full as possible and with maximum accuracy to the interlocutor.

The aim of the article is to determine notional and structural determinants of intercultural competence, to specify the terminological meaning of the concepts of «competence» and «competency», to provide theoretical analysis of the technologies of intercultural competence formation and to reveal the factors, ways and means which determine its cognitive and procedural strategies.

Key words: competence, competency, intercultural competence, intercultural communication, thinking.

Знаменням нашого часу став процес глобалізації, що охопив усі сфери людського життя, зокрема й сферу культури. І якщо до недавнього часу історія людства була лише історією окремих країн, народів і культур, то сьогодні вона зримо перетворюється в глобальну єдину історію людства: все, що відбувається в житті окремих країн, так чи так відображається на специфіці життя в інших точках земної кулі. Сучасні локальні (етнічні) культури при цьому втрачають своєрідність і замкнутість, а кордони між ними все більше стираються й зникають.

Очевидним результатом процесу глобалізації стали також широкі можливості спілкування носіїв якої-небудь культури з представниками інших культур, і ці можливості наразі стали повсякденною реальністю для багатьох країн і народів. Ця обставина викликала непересічний інтерес широкого кола науковців до процесу взаємодії та взаємовпливу культур, що отримав назву міжкультурної комунікації.

На сучасному етапі більшість гуманітарних наук виявляють зацікавленість у вивченні тих чи тих аспектів міжкультурної комунікації: культурологія, комунікативістика, соціологія культури, лінгвокультурологія, етнопсихологія тощо. Завдяки діяльності вчених у цих галузях науки з'явилися перші видання, присвячені вивченню різноманітних проблем взаємодії та взаємовідношення культур. Проте більша частина цих праць була написана лінгвістами, які вєть процес міжкультурної комунікації зводять переважно до мовного спілкування, що саме по собі істотно скорочує реальне поле міжкультурної комунікації, залишаючи поза увагою її культурно-антропологічний вектор, що, як показує практика, є не менш важливим, ніж лінгвістичний. Річ у тім, що в контексті взаємодії культур велика кількість людей беруть участь сьогодні

в діяльності міжнародних політичних, економічних і професійних організацій, міжнародних форумів і конференцій, працюють у багатонаціональних компаніях, українські студенти навчаються за кордоном, а українські туристи подорожують по всьому світові. Як показує досвід, із метою ефективної підтримки цих різноманітних і багаторівневих контактів та форм спілкування, необхідні не лише знання відповідної мови, але й знання норм, правил, традицій, звичаїв іншої культури тощо. Кожен учасник міжнародних контактів швидко усвідомлює, що самого знання іноземної мови виявляється недостатньо для повноцінного міжкультурного взаєморозуміння, що необхідне для опанування всім комплексом форм поведінки, психології, культури, історії країни, де мешкають ваші партнери по спілкуванню. Нарешті, назріває потреба в розробці механізму самого процесу спілкування, аби спрогнозувати можливості неправильного розуміння партнерів і запобігти небажаній ситуації.

Мета статті полягає у визначенні понятійних та структурних детермінант міжкультурної компетентності, уточненні термінологічного значення понять «компетентність» та «компетенція», теоретичному аналізі технологій формування міжкультурної компетентності та виявленні чинників, способів і прийомів, що обумовлюють її когнітивні та процесуальні стратегії.

Проблематика статті координується з науковим напрямом роботи кафедри української мови Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Знакові величини у формуванні лінгвального образу світу українців».

Як правило, міжкультурною комунікацією називається взаємодія індивідів, груп чи організацій, що належать до різних культур. Вирішального значення при цьому набуває наявність культурних відмінностей, здатність усвідомити, зрозуміти й адекватно їх урахувати в процесі комунікації. Адаже головною метою і сенсом всякого комунікативного процесу є бажання бути зрозумілим для свого партнера, що передбачає необхідність у повному обсязі та з максимальною точністю донести свою інформацію, знання й досвід до співрозмовника. А це означає, що ефективність спілкування прямо пропорційна рівневі взаєморозуміння між комунікантами. Проте для досягнення взаєморозуміння необхідна певна сукупність знань, умінь та навичок, спільних для всіх комунікантів, яка в теорії міжкультурної комунікації отримала назву міжкультурної компетентності.

Зауважимо, що, на відміну від процесу міжкультурної комунікації, питання міжкультурної компетентності до теперішнього часу не стали предметом спеціальних досліджень, а проблема міжкультурної компетентності розглядалася лише побічно, без поглибленого теоретичного аналізу технологій її формування. Усвідомлення означеної проблеми, а також потреба в науковому обґрунтуванні й розробленні стратегії формування міжкультурної компетентності вимагають переусвідомлення понятійного змісту терміна «компетентність».

Етимологічно термін «компетентність» утворений від слова «компетентний» (competentis), що латинською мовою дослівно означає «належний», «здатний» і найчастіше має такі значення: 1) досвідчений у певній галузі, якомусь питанні; 2) повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи [словник інш. слів, с. 345]. Крім того, в латинській мові також існує споріднене поняття «компетенція» (competentia, від competo – взаємно прагну; відповідаю, підходжу) – коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід [словник інш. слів, с. 345].

Зрозуміло, що етимологічна близькість термінів «компетенція» і «компетентність» закономірно спричинила проблему їх інтерпретації. В одних випадках значення цих термінів розмежовується: «компетенція» і «компетентність» тлумачаться як самостійні поняття, що виражають: перший – повноваження, права, а другий – характеристику носія цих повноважень; у інших випадках компетентність розглядають як реалізацію компетенції, або навіть як поняття, тотожні за значенням.

Нині питаннями професійної компетентності та її різновидів займається нова наука – акмеологія, що вивчає компетентність у системі, виокремлюючи в ній підсистеми професіоналізму діяльності, нормативної регуляції діяльності і поведінки тощо. Один із теоретиків акмеологічного підходу А. О. Деркач виокремлює в структурі професіоналізму «гармонійне поєднання високої професійної компетентності й професіональних умінь та навичок на рівні професійної майстерності, а також акмеологічних інваріантів професіоналізму, що виступають у якості спеціальних базисних умінь» [4, с. 253].

Спираючись на сказане вище, дослідник визначає професійну компетентність як «головний когнітивний компонент підсистеми професіоналізму діяльності, сферу професійного ведення, постійно поповнювану систему знань, що дозволяє здійснювати професійну діяльність із високою продуктивністю» [4, с. 253].

Прикметно, що в соціології компетентність розглядається так само, тобто як атрибут професіоналізму. В соціологічному аспекті нерідко користуються визначенням компетентності як досконалого знання своєї справи, суті виконуваної роботи, можливих способів і засобів досягнення намічених шляхів. Так, наприклад, зміст професійної компетентності В. О. Сластьонін тлумачить як теоретичну й практичну готовність індивіда до певного виду діяльності. Теоретична готовність виявляється в сукупності здатностей мислити й аналізувати, а практична готовність виражається у зовнішніх (предметних) умінь, до яких автор відносить організаторські й комунікативні вміння [7, с. 263].

Таке розуміння компетентності доводить, що аналізоване поняття є складним соціокультурним явищем. На думку А. К. Маркової, основними видами компетентності є: спеціальна (переважно професійна), соціальна, особистісна та індивідуальна [5, с. 107–111]. Соціальна компетентність має достатньо складну структуру, що об'єднує в собі лінгвістичний, інформаційний, соціокультурний та інші компоненти. Із цих основних складників соціальної компетенції для формування міжкультурної компетенції, на нашу думку, визначальне значення має соціокультурний компонент, що в практиці комунікації виступає як соціокультурна компетентність.

Соціокультурну компетентність слід розуміти як готовність і здатність партнерів по комунікації, до ведення діалогу на основі знання власної культури і культури партнера. Вона передбачає вміння орієнтуватися в часі й просторі, розуміння соціального статусу партнера, вміння використовувати розмаїття мовних норм (формального й неформального стилів, жаргону, професійної лексики тощо), знання міжкультурних відмінностей поведінкових ритуалів. Відтак соціокультурна компетентність набуває таких змістових компонентів:

- знання знаків і вміння користуватися знаковими системами відповідного соціокультурного ареалу;
- знання й уміння користуватися невербальними засобами комунікації, упізнаними та зрозумілими у цьому соціокультурному середовищі;
- знання способів зв'язку й уміння користуватися каналами зв'язку, вміння аргументувати й розуміти зміст дій і вчинків своїх партнерів по спілкуванню.

Стан оволодіння цими знаннями й уміннями визначає рівень комунікативної компетентності індивіда та форму взаємодії з партнерами по комунікації. Відповідно відсутність компетентних знань як про свою, так і чужу культуру є джерелом конфліктів, криз, нерозуміння чи недорозуміння партнерів по комунікації. Тому важливим складником соціокультурної

компетентності є міжкультурна компетентність. Звичайно, що в соціологічному аспекті компетентність характеризується лише прагматично, оскільки пов'язана з ефективним розв'язанням якихось життєвих завдань. Спираючись на сказане вище, компетентність слід розглядати як синонім поняття «засіб», тобто як знаряддя розв'язання завдань спілкування.

У вітчизняній психології термін «компетенція» збагачений характеристикою передбачуваності: сюди входять не лише сукупність знань, характерних для розв'язання якого-небудь питання, але й знання можливих наслідків конкретного способу дій [3, с. 115]. При такому підході компетентність розглядається також як атрибут спілкування, а саме спілкування уявляємо як суб'єкт-об'єктне або суб'єкт-суб'єктне, причому суб'єкт-суб'єктний спосіб спілкування визнається як компетентний. У цілому поняття компетентності в психологічних джерелах пов'язують із високим рівнем розвитку якої-небудь навички в індивіда, здатності до розв'язання завдань або здійснення діяльності, що знаходить свій вияв у ефективності, швидкості, точності їх виконання. При цьому носієм компетентності може бути як індивідуальний, так і груповий суб'єкт, а сама компетентність повинна оцінюватися за процесуальними й результативними показниками.

У зарубіжній літературі підхід до компетентності дещо інший. Тут термін «соціальна компетентність» є давно ustalеним, особливо в галузі соціально-психологічних досліджень. Поняття «компетентність» там широко використовується при вивченні питань, пов'язаних із соціальною здатністю особистості, встановленням рівнів соціальної компетентності, виявленням її компонентів тощо [6, с. 57].

Так, наприклад, англійські дослідники в структурі компетентності виокремлюють три рівні: 1) інтегративну компетентність – здатність до інтеграції знань, умінь і навичок та їх використання в практичній життєдіяльності; 2) психологічну компетентність – розвинену систему емоцій, здатну забезпечити адекватне сприйняття довкілля та практичну поведінку людей; 3) компетентність у конкретних сферах діяльності, що виражається в умінні працювати з людьми, долати невизначеність, реалізовувати намічені плани тощо.

Відомий британський психолог Дж. Равен розробив концепцію компетентності на основі визначальної ролі ціннісно-мотиваційної сфери особистості [6, с. 176]. На думку вченого, компетентність – це специфічна здатність, необхідна для виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, що містить вузькоспеціальні знання, особливого роду навички, способи мислення, а також усвідомлення відповідальності за свої дії. Згідно з цим тлумаченням, бути компетентним – означає мати набір специфічних компетентностей різного рівня. На фундаментальному рівні знаходяться всі специфічні вміння і здатності, необхідні для виконання певної дії, а на вищому – компетентності для організації діяльності будь-якого виду: ініціатива, організаторські здібності, комунікативність, здатності до рефлексії тощо. При цьому всі компетентності Дж. Равен поділяє на три групи: когнітивні, афективні й гольові. Тому феномен компетентності визначається як багатокомпонентний і системний, оскільки всі компоненти наділені властивостями взаємозалежності та взаємозамінності.

Дж. Равен також стверджує, що формування компетентності являє собою не стільки створення сприятливих внутрішніх і зовнішніх умов діяльності, скільки виховання компетентного професіонала як особистості. Знання, уміння й навички, що складають виконавчий бік будь-якої професійної діяльності, успішно формуються й реалізуються тільки при особистісному сприйнятті й усвідомленні суспільного значення відповідних цілей і завдань, що визначає формування високої відповідальності, ініціативи, готовності до творчості.

Привертає увагу в концепції Дж. Равена думка про необхідність урахування інтересів, цілей, пріоритетів кожного індивіда при оцінюванні його компетентності у певній галузі діяльності. Дослідник відзначає, що компоненти компетентності виявляються і розвиваються лише в умовах цікавої для людини діяльності, і тому він називає компетентності «мотивованими здібностями».

Як бачимо, аналіз літератури з проблем компетентності виявляє неоднозначність, поліструктурність і багатокомпонентність понять «компетенція» і «компетентність». У той же час можна стверджувати, що:

- компетенція і компетентність перебувають у тісному зв'язку, оскільки взаємно доповнюють одне одного;
- компетентність є похідною від компетенції, але має певну специфіку, оскільки характеризує окремого суб'єкта як носія компетенції;
- ступінь розвиненості особистісних характеристик суб'єкта компетенції визначає рівень його компетентності;
- кількість та якість професійних і спеціальних знань суб'єкта виступають передумовою ефективної реалізації його компетентності.

Ці спостереження дозволяють зробити висновок, що поняття «компетенція» виражає зміст того чи того виду діяльності, а поняття «компетентність» – сукупність якостей особистості, необхідних для реалізації цього змісту. Як переконалимося, основною передумовою для розмежування понять «компетенція» і «компетентність» слід вважати суб'єктивний і об'єктивний чинники, що визначають якість діяльності індивіда. Об'єктивний чинник визначає компетенцію індивіда, оскільки встановлює сферу його діяльності, права й обов'язки, закріплені в законах, указах, положеннях та інструкціях. Суб'єктивний чинник є основним для компетентності індивіда, оскільки визначає його здатності для здійснення відповідної діяльності. Він передбачає наявність якостей, знань, умінь, можливостей і здібностей індивіда щодо виконання необхідних дій. Слід додати, що ми розглядаємо компетентність як сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяють суб'єкту ефективно розв'язувати проблеми та виконувати необхідні дії в будь-якій галузі життєдіяльності, а компетенцію – як сукупність об'єктивних умов, що визначають можливості й межі реалізації компетентності індивіда.

Загалом можна стверджувати, що загальний рівень компетентності індивіда складатиметься із сукупності окремих конкретних компетентностей, що відповідають його стосункам із навколишнім світом. Серед усього розмаїття компетентностей індивіда слід виокремити міжкультурну компетентність, що формується в результаті процесу міжкультурної комунікації, породжуваного інтенсивною взаємодією культур, процесами глобалізації. У цілому процес міжкультурної комунікації являє собою взаємодію індивідів, які є носіями різних культур, з притаманними кожному із них мовою, моделями поведінки, ціннісними настановами, звичаями й традиціями. При цій взаємодії поведінка індивіда зумовлена його приналежністю до певної соціокультурної й мовної спільноти. У процесі комунікації кожен учасник виступає одночасно і як окремий індивід, і як член певної соціокультурної групи, і як представник певної культурної спільноти, і як представник усього людства. Це дає можливість говорити, що в його свідомості одночасно містяться й індивідуальні, й соціокультурні, й національні, й універсальні знання. В сукупності ці знання складають зміст міжкультурної компетентності індивіда. Вони різноманітні за своїм характером і поєднують, окрім мовних знань, загальні й конкретні знання про ситуації спілкування, знання соціальних і культурних норм, знання про партнерів по комунікації тощо. Усвідомлено чи неусвідомлено партнери по комунікації реалізують ці знання при взаємодії один з одним.

Міжкультурна компетентність у західній культурній антропології розглядається у двох аспектах: 1) як здатність сформувати в собі чужу культурну ідентичність, що передбачає знання мови, цінностей, норм, стандартів поведінки іншої

комунікативної спільноти. За такого підходу засвоєння максимального обсягу інформації та адекватного знання іншої культури є основною метою процесу комунікації. Це завдання може бути поставлене для досягнення акультурації, навіть до повної відмови від рідної культурної приналежності; 2) як здатність досягати успіху при контактах із представниками іншої культурної спільноти навіть при недостатньому знанні основних елементів культури своїх партнерів. Саме з цим варіантом міжкультурної компетентності доводиться найчастіше стикатися в практиці комунікації.

У вітчизняній комунікативістиці міжкультурна компетентність визначається як здатність членів якоїсь культурної спільноти досягати розуміння в процесі взаємодії з представниками іншої культури, спираючись на використання компенсаторних стратегій з метою запобігання конфліктів «свого» і «чужого» та створювати в процесі взаємодії нову міжкультурну комунікативну спільноту [2, с. 145].

У цілому, погоджуючись із цим визначенням міжкультурної компетентності, хотілося б зробити деякі уточнення. На нашу думку, поняття «міжкультурна компетентність» пов'язане передусім із обсягом та якістю інформації про явища й цінності іншої культури. І чим активніше використовує людина ці знання, тим вище оцінюється рівень її міжкультурної компетентності. У той же час у процесі міжкультурної комунікації партнери переслідують певну мету, для досягнення якої використовують різні прийоми та способи, що дозволяють їм реалізувати свій задум. У сукупності ці знання й прийоми утворюють основу міжкультурної компетентності, головними ознаками якої є:

- відкритість до пізнання чужої культури і сприйняття психологічних, соціальних та інших міжкультурних відмінностей;
- психологічне налаштування на кооперацію з представниками іншої культури;
- уміння розмежовувати колективне й індивідуальне в комунікативній поведінці представників інших культур;
- здатність до подолання соціальних, етнічних і культурних стереотипів;
- володіння низкою комунікативних засобів і доречне їх використання залежно від ситуації спілкування;
- дотримання етикетних норм у процесі комунікації.

Спираючись на вказані вище ознаки, вважаємо, що міжкультурна компетентність – це сукупність знань, навичок та вмінь, за допомогою яких індивід може успішно спілкуватися з партнерами (представниками інших культур) як на буденному, так і на професійному рівнях. На основі такого розуміння міжкультурної компетентності її зміст можна розділити на три групи елементів – афективні, когнітивні й процесуальні.

До афективних елементів належать емпатія й толерантність, що не обмежуються лише довірливим ставленням до іншої культури. Вони утворюють психологічну основу для ефективної міжкультурної взаємодії.

До групи когнітивних елементів належать культурно-специфічні знання, що створюють передумови для адекватного тлумачення комунікативної поведінки представників іншої культури, формують фундамент для уникнення непорозумінь і складають основу для зміни власної комунікативної поведінки в інтерактивному процесі.

Процесуальні елементи міжкультурної компетентності являють собою стратегії, що конкретно застосовуються в ситуаціях міжкультурних контактів. Розрізняють стратегії, спрямовані на успішне протікання такої взаємодії, спонукання до мовленнєвих дій, пошук спільних культурних елементів, готовність до розуміння і вияв сигналів непорозуміння, використання досвіду, набутого при попередніх контактах тощо, а також стратегії, спрямовані на поповнення знань про культурну своєрідність партнера.

Аналізуючи наукові пошуки щодо об'єкта, який є для нас дуже цікавим, можна стверджувати, що міжкультурна компетентність передбачає обов'язкову наявність широкого кола соціокультурних знань, що забезпечують позитивне ставлення до мови та культури інших народів, усвідомлення цінностей своєї й іншої культури, схожості та відмінностей між ними, а також здатність учасників ефективно залучатися до діалогу культур.

На нашу думку, формування навичок компетентної міжкультурної комунікації вимагає від її учасників розуміння того, що, коли, і як кожен із них може й повинен сказати або зробити. Для успішної реалізації цих настанов їм необхідні: соціокультурні (контекстні) знання, комунікативні навички й уміння, а також мовні знання. На практиці це означає, що суб'єкт комунікації повинен уміти:

- ефективно формувати свою комунікативну стратегію;
- ефективно користуватися розмаїттям тактичних прийомів комунікації;
- ефективно реалізовувати себе як учасник комунікативного процесу.

При цьому слід зазначити, що найважливішим складником мовної компетентності є мовленнєва грамотність. Річ у тім, що неграмотно побудоване мовлення, помилки у вимові створюють враження низької культури суб'єкта і викликають сумніви у партнера щодо його компетентності. І навпаки, яскравість і точність мовлення, дотепність, використання прислів'їв і приказок, крилатих літературних висловів забезпечує суб'єкту комунікації більш високий рівень компетентності.

Проведене дослідження дало змогу дійти таких висновків. По-перше, у своїй сукупності вказані види знань дозволяють досягти взаєморозуміння в комунікації; по-друге, формують здатність «читати» партнера, поводити себе грамотно у вербальному й невербальному спілкуванні й відтак робити міжкультурну комунікацію ефективною й успішною. При цьому міжкультурну комунікацію можна вважати такою лише тоді, коли її учасники досягають поставлених цілей (завдань). Практика міжкультурної взаємодії показує, що люди не завжди можуть досягти взаєморозуміння. Це відбувається не тільки внаслідок принципових розходжень і несумісності їх інтересів, але і внаслідок розбіжностей культурних традицій, звичок, норм поведінки, притаманних тій чи тій культурі. Через це партнери також не можуть адекватно сприймати інформацію один від одного, і тому у них виникають взаємні непорозуміння, що свідчать про їх неналежну комунікативну компетентність. Це ще раз переконує в тому, що комунікативна компетентність індивіда не є вродженою, їй слід навчатися, цілеспрямовано формувати й розвивати.

Власне процес оволодіння міжкультурною компетентністю ставить за мету керувати процесом взаємодії, адекватно інтерпретувати його, набувати нових культурних знань із контексту конкретної міжкультурної взаємодії, тобто опанувати іншу культуру під час комунікативних процесів. Відповідно до цієї мети індивід повинен мати комплекс здатностей до міжкультурної комунікації:

- адекватно сприймати й інтерпретувати різні культурні цінності;
- усвідомлено долати межі, що розділяють культури, і бачити в чужих культурах не лише відмінності, але й спільні риси;
- розглядати різноманітні культурні явища й представників інших культур із позицій емпатії;
- співвідносити наявні етнокультурні стереотипи з власним досвідом і робити адекватні висновки;
- уміти переглядати і змінювати свої погляди на чужу культуру відповідно до розширення навичок і досвіду міжкультурного спілкування;
- змінювати самооцінку в результаті опанування чужою культурою й уміння відмовлятися від необґрунтованих стереотипів, упереджень або забобонів;

- збагачуватися новими знаннями чужої культури для більш глибокого пізнання своєї;
- систематизувати факти культурного життя;
- синтезувати й узагальнювати власний досвід у міжкультурному діалозі.

Загалом світовий досвід показує, що найбільш успішною стратегією досягнення міжкультурної компетентності є інтеграція – збереження власної культурної ідентичності поряд з оволодінням культурою інших народів. На початковій стадії слід виховувати готовність до визнання відмінностей між людьми, яка пізніше повинна розвинути в здатність до міжкультурного розуміння й діалогу. Для цього ті, які навчаються, повинні вміти сприймати мультикультурну сумісність як необхідну умову життя.

Література:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: учебное пособие / Елена Сергеевна Абрамова – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Делова книга, 2000. – 624 с.
2. Анисимова В. Изучение русского языка: путь к компетентности / В. Анисимова // Народное образование. – 2004. – № 1. – С. 145–150.
3. Бодалев А. А. Психология личности / Алексей Александрович Бодалев. – М. : Издательство Московского университета, 1988. – 188 с.
4. Деркач А. А. Акреологические основы развития профессионала / Анатолий Алексеевич Деркач. – М. : Моск. психол.-социальн. ин-т; Воронеж : МОДЭК, 2004. – 752 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / Аэлита Капитоновна Маркова. – М. : Знание, 1996. – 312 с.
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен ; Пер. с англ. – М. : «Когито-Центр», 2002. – 321 с.
7. Сластенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию: учеб. пособие для студ. пед.учеб. заведений / Виталий Александрович Сластенин – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 192 с.
8. Словник іншомовних слів / [за ред. чл.-кор. АН УРСР О.С. Мельничука]. – К. : Головна редакція УРЕ, 1977. – 775 с.

УДК 371. 134

Л. В. Волкова,

Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті аналізується зміст полікультурної освіти, визначається її основна мета та функції, доводиться актуальність формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців як необхідної передумови мирного співіснування й продуктивного співробітництва людей різних культур.

Ключові слова: полікультурна компетентність; міжкультурне спілкування; сучасний фахівець; іншомовна освіта; міжкультурні зв'язки.

АКТУАЛЬНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕСИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье анализируется содержание поликультурного образования, определяются основные цели и функции, доказываются актуальность поликультурной компетентности как необходимого элемента профессиональной подготовки студентов.

Ключевые слова: поликультурная компетенция; межкультурное общение; современный специалист; профессиональная подготовка; межкультурные связи.

THE ACTUALITY OF FORMING MULTICULTURAL COMPETENCE IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL TRAINING

The content of the multicultural education and its main goals and functions are analyzed and reflected in the article. The topicality of the modern specialist's multicultural competence as the most important element of the youth's professional education is also examined and considered in the article.

Professional competence is an integral formation of the person. Multicultural competence is one of its components. After all, the modern specialists must understand that they have both national values and planetary mentality. It is a new view of the world and its problems, possible solutions, the struggle for human survival, environment protection, the way to peace and cooperation, rejection of old stereotypes and norms.

The introduction of multicultural education in the training process will enable students to live in intercultural society. Formation of multicultural competence of students will support their general and professional culture; will provide an opportunity to get knowledge and skills which help to interact with people of different cultural groups; help to develop personal qualities and values.

Key words: multicultural/polycultural competence; multiethnic communication; modern specialist; professional training; multicultural relations.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розуміння полікультурної картини світу, виховання принципів толерантності закладаються системою глобальної освіти, заснованої на постулатах відкритого суспільства. Головними цінностями глобальної освіти є виховання юного покоління у дусі толерантності, прищеплення йому культури миру, свідомості того, що прагнення до етнічної ідентичності має розглядатися як джерело загального духовного багатства, а не загрози національним цінностям та існуванню окремих народів. Серед численних проблем, які ставить перед нами майбутнє, освіта є необхідною умовою для того, щоб дати людству можливість просуватися вперед до ідеалів миру, свободи і соціальної справедливості.

Проблема підготовки фахівців нової генерації в контексті гуманізації і демократизації освіти в Україні постає сьогодні особливо гостро й пов'язана з тенденціями розвитку світового співтовариства. Поступове перетворення України в більш відкрите суспільство стало стимулювати широкий розвиток міжнародного співтовариства. Це, в свою чергу, висуває особливі вимоги до підготовки фахівця, пов'язуючи його імідж з професіоналом інноваційного типу.

Важливою передумовою полікультурної освіти в Україні є становлення і розвиток громадянського демократичного суспільства, для якого є неприйнятними шовінізм, расизм, етнічний егоїзм, і водночас відкритого у ставлення до інших